

BALOG Anikó KULCSÁR Sarolta

Témavezető: HÓZSA Éva

Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szabadka, Szerbia

balog.m.aniko@gmail.com
kulcsar.sarolta1988@gmail.com

ARANYOS TALÁNY, SÁRKÁNYOS JÓINDULAT

A szöveg a szabadkai Kosztolányi és József Attila kapcsolatait vizsgáló tudományos tanácskozáson hangzott el 2011 szeptemberében.

Összefoglaló:

A munkavégzés mint manuális cselekedetrendszer a föld alatt, bányai sötétségben, üregekben zajlik. A szellemi munka más. Az látványos, ünnepi és a laikus számára kevésbé verejtékkal teli. Pedig az arannyal kikövezett út csak ábránd, a gyermekek meséje, az elsősöket fogadó tanító monológjának nélkülözhetetlen eleme. A tanár mégsem színész, hanem húsvér egyéniség, akinek sokszor csak az általa teremtett világ kritikája jut. Vannak novákosan jóindulatú, sámán típusú tanárok, akik hagyják röppülni azt a bizonyos sárkányt, és vannak Fórisok is. A sárkány elrepül, a munka elvégeztetik, mindkét fél részéről. A cél azonos, a módszerek változóak, a funkciók pedig időről időre megismétlődnek, csak a nevek cserélődnek ki a hely és a cselekmény függvényében. A modern pedagógia szabadelvű rendszer, és ebben a szabadságban könnyen válhat szabályszerzővé nevelő és neveltje egyaránt. Így lesz a pedagógusi lét játék és mese: feladvány, ami játék és a világon túli lény, vagyis a sárkány erejének története.

Kulcsszavak: aranysárkány, funkció, pedagógia, játék, szabályszerző

Európában nem könnyű sárkánynak lenni(!) Mondhatnánk, ha hinnénk bennük, ha bizonyossággal állíthatnánk, hogy a mitikus lény, a realitásban létező élő(lény), amely már-már állati formát ölt, s mint ilyen táplálkozik, lélegzik, jellemző rá az individuális változékonyság, növekszik és fejlődik, szaporodik és örökíti a fajára jellemző tulajdonságokat. Egyszóval ösztönlény.

A már említett őskontinensen leggyakrabban negatív funkcióban tündöklő, vagy éppen sínylódó mivoltából fakadóan sohasem jut/juthat központi szerephez, az eljövendő nemzedékek vezetőjévé, példaképévé nem válhat soha. A kínai kultúrában jóindulatúnak titulálják, transzcendens erővel ruházzák fel a sárkányokat, csodás mivoltuk ezért megkérdőjelezhetetlen. Nem állatok ők, de nem is emberi testet, formát öltő lények, annál többről van szó. Valami, ami mindenható, ami világunkon túli. Jóindulatú vezetők, akik képesek meglovagolni a szelet, biztosítják a földművesek számára a csapadékot, továbbá ők a bölcsesség szimbólumai is.

Ha ezek a lények vezetői képességeikből fakadóan jó tanítókként, a platóni ideák éppencsak testet öltött anyagainak formájában jelennek meg képzetünkben, akkor a diákokat földművesként definiálhatjuk. Sorsuk, boldogulásuk a sárkány, vagyis a szellemi vezető, a tanító kezében van. Arra a térre terelődik tehát figyelmünk, amelyben a gondolkodás hogyanját kapjuk, hívjuk életre, a játék azon színterére, ahol egy életre képes embert formálunk.

Az alteritás korában még csodás esemény volt a csakis a sámánok természetfeletti erejének betudható, kizárólag általuk megvalósítható eső jelensége is, amelyet esetünkben a tudással azonosítunk. A cél, vagyis az információ megszerzése és integrálása, esetleges belsővé tétele mindkét esetben és a történelem bármely időszakában azonos, csak a didaktikai módszerek változóak, a funkciók pedig időről időre, még ha reorganizáltak is, de megismétlődnek. A nevek és a neveket hordozó személyek, illetve azok attribútumai cserélődnek ki a szituáció, esetünkben a szöveg függvényében: az őskorban megjelenő homo erectus igyekezett szerszámaikat oly módon újraalkotni, ahogyan azt elődeitől látta, „tanulta”. Változtatásának oka nem irányított cselekedetnek tudható be, csupán a szerencsés véletlen játszott közre a sikerében. Így maradhattak fenn a jobbra sikeredett szerszámok és egyéb eszközök, így teremthettek maradandó tapasztalatok és ismeretek a XXI. század oktatásának is. A homo sapiens megjelenésével a tapasztalatok átadása, illetve az élet- és cselekvési szabályok is szervezettebbé váltak, már-már strukturált jellegűek öltöttek. Az ókorban megvalósított nevelés során a folyammenti kultúrák neveltjei, a dup sar-turok (kisírmokok Mezopotámiában), valamint a rabszolgák gyermekeivel abban az időben még együtt tanuló fáraók gyermekei is már írnokképző templomiskolákban utánozták mestereiket, tanítóikat. A tér ókori közösségformáló jellegének szempontjából érdemes megfigyelnünk az európai kultúra bölcsőjeként számon tartott, antik görög nevelés (i. e. XIII-IV. sz.) két fő színterét: a háborút és a népgyűlést. A háború kaotikus állapota először közösséget szervez, majd formálja is azt az átültetendő készségek elsajátításában. A klasszikus értelemben vett tér tehát teljesen marginális szerephez jut, lényegtelennek válik. Az idő az egyetlen akadály. Az empirista John Locke sem tanítana zeneművészetet. Szerinte az időnk rövidsége okán csupán reménytelen próbálkozásaink lehetnek a tökéletes hangszerszólaltatás irányába. Háborúban, kolostori körülmények között működő leánynevelő intézetek rideg falain belül, avagy mai, interaktív, az információs társadalom igényeinek megfelelő kialakítású oktatási intézményekben a mindenkorai cél, hogy a szereplők, kiknek funkciói azonosak (aktív, időnként passzív mivoltukban) elvégezzék a szerepük okán rájuk osztottakat. A módszerek sokfélesége pedig az idő akadályozó múlásáról tanúskodik. A többfejű kígyók (sárkányok) pedig kiszolgáltattottjai a sokszor leginkább rabszolgatartó társadalmakhoz hasonlítható aktuális közegnek, közösségnek. A modern pedagógia mindazonáltal szabadelvű rendszer, és ebben a szabadságban könnyen válhat szabályszegővé nevelő és neveltje egyaránt. A szélsőséges szabályszegések csupán pillanatnyi kilengések, mégis érdemes a modern pedagógia irányában keresnünk válaszokat a mikéntekre. A legtöbb nevelésméleti, oktatáspszichológiai ismeret csak papírformát öltő térképként, nem pedig a modern utáni transzcendenciát idéző GPS-ként vezetheti a nevelőket. A gyakran károszt előidéző kilengések idővel adatokká, információkká módosulnak, így lesz a pedagógusi lét játék és mese: feladvány, ami játék és a világon túli lény, vagyis a sárkány erejének és hanyatlásának története.

Rendezett rendezetlenség

A pedagógusi pálya, hivatás strukturátlan jellegű, már-már kaotikus formát öltő „állapot” (s ez nem csak napjainkban igaz). A tanári, tanítói lét rabszolgai alkalmazkodást, az egyén fegyelmezettségét követeli, hiszen a nevelő viselkedése normaszabó, személye pedig szabályalkotó erővel bír. Ezt a jellegzetes hivatást választók élete leginkább a rabszolgák kiszolgáltatottsággal teli tengődéséhez hasonlítható. Hiszen számukra a lét bizonytalan, minden csak munka, ösztönös cselekedetek egymásutánja, és ebben az egymásutániságban egyetlen céljuk marad, a fennmaradás: megfosztották személyes szabadságuktól, tárgyként kezelik őket, valaki más tulajdonában vannak, az adott társadalom rendszere mégis rajtuk áll vagy bukik. Minden egyes tanítással eltöltött nap is hasonlóképp bizonytalan. Spontán, kreatív munkamódot, fegyelmezettséget követel attól, aki végzi. Sokszor homályos, nem egyértelmű helyzetben kell teljesíteni, jól teljesíteni, döntéseket hozni.

A mi pályánk küzdelmes és szürke. A tudósoké gyönyörű és fényes. Emlékszik, beszéltem önöknek a tudomány vértanúiról. Galilei. Azt mondják, elvesztette szeme világát, mert messzelátón akarta megnézni a napot, s a lencse kiégette szemhártyáját. Mennyi ilyen híres mártír van. A nevelőkről nem beszélnek, pedig nyilván azok is meglakolnak vakmerő mesterségükért. Azoknak a tragédiája csöndesebb, kevésbé érdekes. Azok csak maguknak szenvednek. Tudja, hogy kik voltak az első pedagógusok? Glück Laci feléje hajolt.

„- Rabszolgák voltak -” felelt Novák. „- Úgy ám. Görög rabszolgák, kiket az uraik megkorbácsoltak. Ők kísérték el a gazdagok gyermekeit a gimnáziumba. Mi is rabszolgák vagyunk. A szeretet rabszolgái. Azzal a különbséggel, hogy mi, modern pedagógusok nemcsak a gazdagok gyermekeit kísérjük el a gimnáziumba és azután tovább, ameddig lehet, hanem mindenkiét. Mi a jutalmunk? Nem sokkal több, mint azoké.”

A szöveg a manuális munkavégzéshez hasonlítja azt a szellemi munkát, amely a megfelelő verbalitás, a társas készségek és az empátia megfelelő koncentrációjából keverődik ki a nevelő személyében. Ezt a cselekedetrendszert, ezt a viselkedésformát a föld alatt elvégezendő, üregekben zajló, ma már szégyenteljesnek minősített, nem fényes, szellemi munkaként, és nem is hivatásként ábrázolja Novák tanár úr. A szellemi munka más. Az látványos, ünnepi és a laikus számára kevésbé verejtékkal teli, noha áldozatokat az is követel. A jutalomként képbekerülő korbácsütés pedig egyértelmű utalás a szövegben korábban bekövetkezett tanárverésre. Érződik benne a kiábrándult válság, a meghasonult felnőtt ember, tanár szavai ezek:

„-Ne legyen tanár. Nem önnek való az. Legyen más. Akármilyen. Ha kedve és hajlama megmarad, foglalkozzék a tudománnyal, szenvedélyből. Mi tanárok, csak félig-meddig foglalkozhatunk vele, mert népszerűsítjük, közöljük, átadjuk másoknak. Bizony. A mi igazi föladatunk az apostolkodás, a nevelés, az emberteremtés, mint a jó Istené – és itt mosolygott –, a nevelés ami meglehetősen nehéz dolog.” Szemantikáját tekintve a görögből származó apostol szavunk követet, küldöttet jelent. Az evangéliumok tudósítanak arról, hogy Jézus az őt követők közül kiválaszt tizenkettőt, akik tanítványaivá lesznek, s a következőkben Isten igéjét hirdetik. A tanároknak az apostolokhoz hasonlóan küldetésük van, többségében szellemi munkát végeznek, amely

azonban véletlenül sem jár akkora dicsfényvel, mint a neves tudósokat is vakságba kényszerítő, mégsem emberteremtő erejű tudományokkal való ügyködés. Kutatások mégis azt igazolják, hogy a pedagógusok tisztában vannak saját erényeikkel. Szakmai szempontból a megosztott figyelmet, az igényes munkavégzést és a kreativitást jelölik meg a legfontosabbakként. A másik oldal, a tanulóké pedig a „jó szülői” tulajdonságokat részesíti előnyben a „szuperpedagógusnál”. A szuperpedagógusi kategórián belül pedig az individuális változékonyság eredményeként további típusok különíthetők el. Novák Antal a minta! Nemcsak azért, mert ő a „sámán”, aki rendkívüli szellemi erővel bír, eredeti és szuggesztív képességekkel rendelkező, mégis illúziótlan sárszegi, hanem azért is, mert minden egyéb, s mindenki más csak hozzá hasonlítható, azaz viszonylagos. Halálával már nincs szigorúbb, poroszosan tekintélyelvű Fóris, nincs tekintély nélküli Tóth Béla, de még az igazgató mogorva, tartózkodó mivolta is átalakul, így jóságos, vidéki nagyapóhoz lesz hasonlatos. Novák sámánsága pedig csak szellemi teljesítményéből leszűrendő valóság, ugyanis a sámán minden esetben szellemi vezető, az immanens és transzcendens világ közötti közvetítő szerep az övé. Ő közvetíti a minden diák számára természetfeletti érthetlenségbe burkolózó rezgőmozgást és egyéb elméleteket is. Tartózkodó, legbelül mégis diákjai iránt érdeklődő, sorsukat számot tartó ember. Ahhoz, hogy a tudás elfogadott legyen, értéket képviselő, szükség van a befogadó környezetre is. Társadalomra, amely egyetért a tudás erejének meglétével, ezért igényt tart rá, és azon munkálkodik, hogy az őt alkotó individuumok megfelelő tudásszinttel és tágabb látókörrrel rendelkezzenek. Az egyén, aki nevelési objektumként tekinthető része az egésznek, és ahhoz, hogy egységet alkosson, elsősorban az egyének összehangolt működésére van szükség.

A XXI. században a tanító már régen nem az információ forrása, hanem ő az a személy, aki megpróbálja átadni növendékeinek az információkezelés/információkeresés hathatós módszereit. Ő jelenti a kapcsolatot a múlt és a jövő között, ugyanis a világ, amelyben élünk, sokkal öregebb nálunknál, így a tanítás során a már meglévő tapasztalatok miatt állandóan a múlt irányába is kell tekintenünk. A pedagógus jelenti a jelent, aki egy személyben változtatja, formálja is a világot diákjai által. A nevelés az a pont, ahol eldöntjük/eldönthetjük, hogy tudjuk-e eléggé szeretni és megbecsülni a körülöttünk lévő világot, amelyben élünk, és vajon megpróbáljuk-e mások számára is élhetővé, sőt széppé tenni.

A modern pedagógia, függetlenül attól, hogy méltányol-e, vagy szankcionál, a konstruktív életvezetésre próbál megtanítani minden növendéket, szem előtt tartva a tudásra való igényüket, valamint a képességeiket. A tanár számára a teljesíteni képtelenség kétségbeesett helyzetet eredményez, ez pedig örökös kopár állapot. A főként segítői pályákon fellelhető, hosszantartó mosoly nélküli állapot, a depresszió előfutára a kiégés szindróma. Novák Antal számára az elfásultság, az érzelmi kimerültség felszínre hozza a végletek emberét. A vagy-vagy harcát, amelyben a pénzérme-feldobás kétszeri azonos oldalú földre érkezésének valószínűsége egykettő. Novák is tudja, hogy milyen irányba halad, mely véglet taszítja a szakadékba, ugyanakkor belső munkára már nem sarkallja semmi. Ő volt a minta, nem poroszosan konzervatív, és nem is túlzóan humanisztikus: arany középúton járó, jóságos lény: ARANYSÁRKÁNY. A példaértékű egyén válságfázisba került, megverték, és mozaikká lett minden addigi egység. Szociális tüneteinek sorában összerosódik a munkahely és a magánélet. Mindkét helyen kudarcot vall nevelőként. Elvei, módszerei

a túlazonosulás jeleként már nemcsak a diákok oktatását, nevelését szolgálják, hanem saját kényelmét, a háborgató felektől védő palást nyugalmát is. Hivatásában ez az a pont, ahol és amikor mindkét fél bántalmazó és bántalmazott egy személyben, ahol a borostyán közé bogáncs keveredik, és addig, míg a zavaró körülményt, esetünkben a bogáncsot ki nem tépik, el nem távolítják a borostyán közül, addig nem teremődhet meg újra a rend. Márpedig a rendtelenség nem leplezhető, megoldást kell találni rá, mert másképp a ki nem mondott gyanúsítások farkasvermei közé kerülünk. Kiég a hivatás lelke, és csak a felszín marad, ami mögött szótlanul megbújik a csend, ami már nem rend és nem is káosz, így végül az is megsemmisül. S ekkor a pedagógus egyenesen áll, mint a számonkérő végzet, egyedül és tanakodva próbálja a továbbhaladás lehetőségeit számba venni. Dr. Novák Antal, a mintapedagógus is úgy érzi, hogy már azok a csillagok is közönyösen néznek rá, amelyek között eddig otthonosan mozgott. Magára hagyták, nem foglalkoznak vele. „Tiszta gondolatai összegubancolódtak, mint hosszú, női hajszálak, s nem tudta kibogozni őket.”

A szavak ostobák, semmit sem fejeznek ki, azonban a gondolatok, azok képesek egy egész életet megváltoztatni, és ugyanezek a gondolatok tudják megmérgezni az emberiséget, hiszen a szavak pusztán eszközök, mégpedig a közlés eszközei, amelyek által ez a folyamat megvalósulhat. Ekkor lenne szükség a bíráló objektivitás igényére a tisztánlátás letűnt világában, ahonnan még a Novák tanár úri tiszta szellem embere sem lát más kiutat, mint önmaga megsemmisítését. S ez a megsemmisülés által ad igazi értelmet életének, emeli ki a lét értékét, hogy általa, az ő élete nyomán analizálhatóvá váljék a „sárszegi világ” illúziótlansága mások számára. Nyár volt, amikor Novák Antal szülőként is megbukott, a hivatásában zátonyra futott, s végső magányában az aranyszínű papírsárkány is csak megtépett emlék maradt. A boldogság, a boldog élet emléke. Ezt a boldogságot pedig a végtelenben, a párhuzamos egyenesek feltételezett találkozásánál, a Vénusz és Szíriusz között találta meg újra.

Boldogulni próbálni a misztifikált pályán, kipuhatolni a leghathatósabb, legmegfelelőbb alternatívákat a tudás magjának elvetésére, olyan, mint a földműves munkája: aki tavasszal elveti a hitét a magokkal együtt a földbe, és várja a termés sikerét. Nem mindegy, hogy a mag a termőföld mélyére kerül-e, ahol megfelelő körülmények között fejlődhet, vagy elfújja-e a szél olyan helyre, ahol nem adottak megfelelő életfeltételek a számára. A jó sárkány ebben a kontextusban a stabil állapot szimbóluma: őt a szél el nem mozdíthatja, a nap fénye is csak hunyorgásra készítheti.

„Novák a magasba nézett, hunyorogva a napfénytől.
Nem – válaszolta –” most már semmi szél sincs. Teljes a szélcsönd. Aztán jól kikötötték – és megtapogatta a fatörzsön a madzag vastag bogait.”

A XXI. század tanítójának nem a neveltek helyett cselekvő, hanem őket irányító, a változás és a tanulás facilitálásával az emberiség fennmaradásához hozzájáruló egyéniségnek kell lennie. Novák Antal ezt a kötelességet (is) megpróbálta teljesíteni (egy másik század tanítójaként). Alapvetően Fórisról, Tálás Béláról és általában véve a tanári populáció nagy hányadáról elmondható, hogy információgyűjtésük középpontjában a tanulók megismerése, kiismerése áll. A talányt azonban nem sikerül mindannyiuknak megoldani,

hiszen nem mind születtek (arany)sárkánynak, vannak, akiket elfúj a szél egészen a végtelenig, ahol a bolygóközi tér, már illúziókkal teli nyugalomban, választ kaphat mindenki a maga strukturálatlan, mégis szabályokkal teli játékának valamennyi kérdésére.

GOLDEN RIDDLE, DRAGONLY GOOD-WILL

The text was presented on the scientific conference analyzing the relations of Kosztolányi and József Attila in Subotica in September 2011.

Summary:

Physical work process as a manual system of acts happens underneath the ground, in mine darkness, in wholes. Mental work is different. It seems to be less difficult for the laymen who look for the spectacle and feast. Thus, the path stoned with gold is just a dream, the tale of the childhood are part of the first-grade teachers' monologue. The teacher, however, is not an actor, but an individual, who is criticized only by the world created by themselves. There are benign, shaman-type teachers, who leave to fly that dragon and there are the Fórisok as well. The dragon flies away, and the job is accomplished from both sides. The objective is the same, the methods change, the functions repeat themselves from time to time, but the names change in relation to the place and plot. Modern pedagogy is a liberal system and in this liberty teachers and their pupils can easily break the rules. Thus, the pedagogue existence will become a game and tale: riddle, which is game and the story of the strength of the alien, i.e. the dragon.

Keywords: golden dragon, function, pedagogy, game, rule breaking

Felhasznált irodalom:

- Bókay Antal 2006. Bevezetés az irodalomtudományba. Budapest: Osiris Kiadó
Bókay Antal – Vilcsek Béla 2002. A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. Budapest: Osiris Kiadó
Bence Erika 1999. Szemközt a művel. Szabadka: Szabadegyetem – Életjel Könyvek
Kosztolányi Dezső 2008. Aranyásárkány. Budapest: Európa Könyvkiadó
Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla 2005. Neveléstörténet. Budapest: Osiris Kiadó
Mírnics Zsuzsanna 2009. Gyermekéről nevelőknek. Újvidék: Forum Könyvkiadó & Szabadka: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Žižek, Slavoj 2011. A törékeny abszolútum. Budapest: Typotex